

İSİM TAMLAMALARI

I.İsim Tamlamalarının Genel Özellikleri

İsim tamlaması, bir ismin en az bir başka isimle kurduğu söz öbeğidir. Tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki ögeden meydana gelir. Tamlayan, tamlananın ait olduğu şeyi belirtir. Örneğin “ağacın gölgesi” tamlamasında tamlanan “gölge”, tamlayan “ağaca” aittir.

İsim tamlamaları önlerine veya tamlayan ile tamlanan arasına isim olmayan sözcükler alabilir. Örneğin “ağacın gölgesi” tamlamasının önüne “bir” kelimesi veya tamlayan ile tamlanan arasına “uzun” kelimesi sıfat olarak getirilebilir.

NOT: Bu şekilde getirilen kelimeler tamlamanın birer parçasıdır fakat tamlayan veya tamlanan değildirler. Bu kelimelerin aldığı ekler tamlamanın türünü etkilemez.

Tamlayan veya tamlanan sözcük öbeği olabilir. Örneğin “eski kahvehanenin ahşap kapısı” tamlamasında tamlayan da tamlanan da ikişer sözcükten oluşmuştur. Tamlayan veya tamlanan düşebilir, örneğin “fikri” aslında “onun fikri” anlamına gelir, ve yer değiştirebilir, örneğin “onun kimliği kayboldu” yerine “kimliği kayboldu onun” denebilir.

II.İsim Tamlaması Türleri

a.Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın -ın/-in/-un/-ün tamlayan eklerini, tamlananın -ı/-i/-u/-ü tamlanan eklerini aldığı isim tamlamasıdır. “Ağacın gölgesi” bir belirtili isim tamlamasıdır. Tamlayan “ağacın”, -ın tamlayan eki; tamlanan “gölgesi”, -i tamlanan eki almıştır.

Eğer tamlanan sayı ya da belirsizlik ifade ediyorsa tamlayan eki olarak -den/-dan kullanılabilir. Örneğin “öğrencilerden biri” tamlamasında tamlanan “biri” sayı belirtmiş ve tamlayan “öğrencilerden” -den eki almış; “çocuklardan birkaçı” tamlamasında tamlanan “birkaçı” belirsizlik belirtmiş ve tamlayan “çocuklardan” -dan eki almıştır.

Belirtili isim tamlamaları, “ağacın gölgesi” örneğinde olduğu gibi, tamlananın kime/neye özgü olduğunu belirtebilir. “Herkesin sorunu” ve “çocuklarının hepsi” örneklerinde olduğu gibi tamlayanları veya tamlananları zamir olabilir. “Adamın duruşu” örneğindeki gibi isim-fiillerle kurulabilir.

Eğer tamlayan ya da tamlanan ünlü ile bitiyorsa ekler kaynaştırma ünsüzü ile getirilir. Örneğin “suyun sıcaklığı” tamlamasında “su” -un ekini “y” kaynaştırma ünsüzü ile; “bahçenin kapısı” tamlamasında “bahçe” -in ekini “n” kaynaştırma ünsüzü ile, “kapı” -ı ekini “s” kaynaştırma ünsüzü ile almıştır.

b.Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlananın -ı/-i/-u/-ü tamlanan eklerini aldığı isim tamlamasıdır. “Yemek odası” bir belirtisiz isim tamlamasıdır. Tamlayan “yemek” ek almamıştır, tamlanan “odası”, -ı tamlanan eki almıştır (“s” kaynaştırma ünsüzü ile).

Belirtisiz isim tamlamaları belirli bir varlığa işaret etmez. Örneğin “kapı kolu” tamlamasında kolun hangi kapıya ait olduğu belirsizdir. Tamlayan tamlananın ana maddesi olabilir; türünü, neye/kime özgü olduğunu, kaynağını, neye benzediğini, zamanını, görev yerini belirtebilir.

Belirtili isim tamlamasına benzer olarak tamlanan ünlüyle bitiyorsa ek kaynaştırma ünsüzü ile getirilir ve isim-fiillerle kurulabilir. Başka bir ismin sıfatı olabilirler, örneğin “küf rengi kazak” tamlamasında “küf rengi” tamlaması “kazak” ismine sıfatlık yapmıştır. “Kendi okulu” örneğindeki gibi “kendi” zamiriyle kurulabilirler. Bazıları belirtili isim tamlamalarına dönüştürülebilir. Örneğin “sınıf birincisi”, “sınıfın birincisi” olarak da yazılabilir.

c.Takısız İsim Tamlaması

Tamlayanın da tamlananın da ek almadığı isim tamlamasıdır. Takısız isim tamlamalarında tamlayan, tamlananın neyden yapıldığını belirtir. Örneğin “ipek mendil” tamlamasında tamlayan “ipek” tamlanan “mendil”in yapıldığı maddedir. “Taş kalp” gibi soyut anlam da ifade edebilirler.

NOT: Takısız isim tamlamaları sıfat tamlamalarıyla karıştırılmamalıdır. Sıfat tamlamalarında öndeki sözcük tamlananın niteliğini belirtir ve türü sıfattır. Soyut anlam taşır ve karşıtı vardır.

d.Zincirleme İsim Tamlaması

İkiden fazla isimden oluşan isim tamlamasıdır. Örneğin “babamın hukuk bürosu” tamlaması üç isimden oluşmuştur.

NOT: İki isim ve bir sıfattan oluşan tamlamalar zincirleme değildir. Örneğin “komik saç modeli” tamlamasında “komik” sıfattır, “saç” ve “modeli” isimdir. Dolayısıyla zincirleme değil, belirtisiz isim tamlamasıdır.